

МАТЕЙ И ЛУКА. РОЖДЕСТВЕНСКИЯТ МИТ. ЙОАН КРЪСТИТЕЛ.

Матей и Лука въвеждат рождественския мит за заченалата от Светия дух девица и за нейния съпруг, който е от Давидовото коляно. Отдавна се знае за несъответствията в двете евангелия относно генеалогията на Йосиф; освен, че е съмнителен наследник на цар Давид, той е и недоказан баща на Исус. Относно католическата мания да се величае Мария като перманентна девица, ще посоча един пасаж в Матей, в който се казва, че Йосиф не е имал интимни отношения с Мария до раждането на Исус; след това явно е имал, защото нататък се изброяват четирима Исусови братя, а също и сестри. (Подобно изброяване има и в Лука.) Това, разбира се, не е толкова важно нито от космогонична, нито от сотерологична гледна точка; само показва безпочвеността на обсеиите по Марииния въпрос и неразбирането на символиката около безтелесното зачатие.

Матей е интересен и със следната забележка: Мария забременява от Светия дух, за да се изпълни пророчеството, че девица ще роди син и той ще бъде наречен Емануел, което означава “Бог с нас” (1:23). Не знам дали английският превод е точен; напълно е възможно оригиналът да е “Бог в нас”, което е в пълно съзвучие с алегорията за девственото раждане – Бог в нас се ражда от Себе Си, без посредничеството на външно лице.

Прави впечатление, че цялата тема с рождеството, особено в Матей, е нагласена така, че да пасне на пророчествата за еврейския месия. Да вземем географските пермутации. Според Матей девата ражда във Витлеем по времето на цар Ирод. Явно това е мястото, което обитават Мария и Йосиф, още повече, че еврейските пророци са предрекли раждането на “пастиря юдейски” във Витлеем. Следва историята за ревнивия цар Ирод, който чува от влѣхвите, че се е родил бъдещия юдейски цар и им нарежда да го осведомят къде точно е този “цар”, за да го “посети”. Влѣхвите, естествено, са предупредени от ангел за пѣклените замисли на царя; оставяйки на Исус подарѣците си от злато, аромати и миро, те се връщат по друг маршрут. Вбесеният Ирод нарежда да се избият всички младенци под двегодишна възраст във Витлеем. Йосиф, предупреден насън за опасността, избягва с жена си и сина си в Египет. Там изчаква смъртта на Ирод и се завръща в Юдея. Но понеже се страхува да се засели отново във Витлеем (наследникът на Ирод го плаши) заминава за Галилея и се установява в Назарет.

Цялата история в Матей е съшита, за да се натѣкмят две предсказания – Исус ще бъде наричан “назарянин” (това на мистериален език няма никаква връзка с града Назарет, а с аскетична еврейска

секта), и ще се изпълнят думите на Бог “От Египет ще призова моя син”. Така бягството в Египет е обосновано от лудостта на Ирод да избие витлеемските младенци, за да пасне на пророчеството “Out of Egypt I called my son”.

Сега, тази фраза също има мистериален смисъл. В еврейската митология “Египет” означава хилично съществуване, идентифициране с плътта. Извеждането на евреите от Египет под ръководството на Мойсей е еврейската мистериална драма на извеждане от оковите на плътта и събуждане за нов живот в духа. От такива формули ясно проличава “историчността” на рождественския мит – една добре закодирана алегория, изглеждаща реална история само на примитивните умове. Сакралните неща трябва да се обличат в имиджи и да се прикриват от невежите – ето го в сила познатото антично правило.

По-други измерения има рождественския мит в Лука, който явно е преписвал (и доукрасявал) Марко, но не е бил запознат с Матей. Тук е например посещението на архангел Гавраил, който съобщава на Девата благовестието (това го няма в другите евангелия). Сцената на действието е Назарет – града, появяващ се в Матей едва след завръщането от Египет. Лука го прави място на мистериозното зачатие; тук обаче възниква нов проблем – как да се натъкми историята така, че девата да роди във Витлеем. (В Матей това не е нужно, защото девата и Йосиф си живеят във Витлеем.) Лука измисля “гениално” решение – раждането на младенца съвпада с преброяването на населението по време на губернатора Квириниус; за целта Девата и Йосиф трябва да отидат във Витлеем, защото там Йосиф се води на отчет (поради това, че е Давидов наследник). И тъй като за тях няма място в страноприемницата, девата ражда в обора. Ето го мита за “бездомничеството” на Логоса! Нищо, че между управлението на Ирод (умрял 4 г. BC), когато се явява архангел Гавраил, и преброяването на Квириниус (6 г. AD), когато девата ражда в обора, минават 10 години. Кой да гледа десетгодишната бременност на Мария – «едно от рядко споменаваните чудеса в Новия Завет», както го наричат авторите на “Исусовите мистерии”.

Нещо повече. Към горния мит Лука добавя втори – този за рождението на Йоан Кръстител. Двете зачевания и раждания – на Елисавета и Мария – са огледални едно на друго. Момченцата се раждат през шест месеца: Йоан се ражда в Рак, в деня на лятното слънцестоене (воден, баптизмен бог, който “намалява”), Исус се ражда в Козирог, в деня на зимното слънцестоене (слънчев, хризматичен бог, който “нараства”). Водният и слънчевият бог са в хармонична двойка, която извършва двустъпкова инициация в мистериите – водна (психична) и въздушно-огнена (пневматична). Това е изказано и от Йоан Кръстител: “I

baptise you with water for repentance. But after me will come one who is more powerful than I, whose sandals I am not fit to carry. He will baptise you with the Holy Spirit and with fire. His winnowing fork is in his hand, and he will clear his threshing-floor, gathering his wheat into the barn and burning up the chaff with unquenchable fire.” (Mathew, 3:11–12)

Тези думи на Кръстителя сумират поетично парадигмата за двата бога на мистериите – водният, който измива греховете (“baptise with water for repentance”), и въздушно-огненият, който издухва житните зърна в хамбара и изгаря сламата с непотушим огън. Първият въвежда в малките мистерии, вторият (“whose sandals I am not fit to carry”) въвежда в големите мистерии – мистерии, в които ключовата дума не е «измивам», а «събирам». Събирането на зърната – ето ги наченките на зърнено-хлебната и разпиляващо-събиращата символика на Логоса, която се разгръща по-нататък в чудни, поетични опуси.

Между двата бога има не само йерархична разлика. Те имат различно религиозно поведение. Йоан Кръстител е бог на водния баптизъм, което означава измиване от психо-физическите привързаности. Ето защо той е бог-аскет – живее в пустинята, облечен е в груба риза от камилска вълна, яде рожкови и див мед. Видът му е страховит, отдалеч реве «Покайте се!». Исус, обратно, живее в населени места, среща се с хора, лекува на Сабат, често е по сватби и трапези, яде, пие и поучава на маса. Той е бог на пневматиците, за които е безразлична външната страна на нещата – подобно на дзен майстор, Исус е свободен от закона, от конвенциите на обществото, въплъщавани от догматични фарисеи и учители по закон. Евангелските автори, явно еманципирани евреи от диаспората, с наслада натриват чрез Исус носовете на провинциалните юдейски фарисеи, показани като плиткоумни лицемери, за които най-важното е външното спазване на правилата, наподобяващи хиндуисткото кастово деление на обществото – този е бирник, онази е блудница, този не трябва да докосва онзи, сега е Сабат и се прави така. В този смисъл либертинското поведение на Исус е не само знак за неговата пневматична гноза, за свободата му от нормите на безсъзнателното общество, а и израз на протест от страна на образованите елинизирани евреи към провинциализма на техните събратя в Юдея.

Нито Йоан Кръстител, нито Исус успяват да отговорят на обществените очаквания към тях («Никой не е пророк в собствената си родина»). Не без ирония Исус обобщава ситуацията така: «For John came neither eating, nor drinking, and they say, ‘He has a demon’. The Son of Man came eating and drinking, and they say, ‘Here is a glutton and drunkard, a friend of tax collectors and sinners’.” (Mathew, 11:18)

Нещо повече. Учениците на Йоан Кръстител също са в недоумение от свободното поведение на Исусовите хора. Те идват и питат: Как така ние и фарисеите постим, а твоите ученици не постят? Исус им отговаря: Може ли да постят гостите на жениха, когато той е сред тях? Ще дойде време, когато той няма да е вече с тях – тогава нека постят.

Този кратък епизод присъства и в трите синоптични евангелия; той присъства леко изменен и в гностичното евангелие на Тома, също от първи век. Езикът е непогрешимо мистериален: Логосът е жениха, учениците му са неговите гости. Те нямат нужда от пост, когато женихът е с тях, когато е сложена сватбената трапеза, когато водата се превръща във вино. Логосът с нас – това е празник, веселие, сватба! Постът е за лишените от Логосната благодат.

Това учениците на Йоан Кръстител едва ли биха разбрали. Но техният учител го разбира отлично. Той самият се определя като “приятел на жениха”. В евангелие на Йоан например Кръстителят заявява: “The bride belongs to the bridegroom. The friend who attends the bridegroom waits and listens for him, and is full of joy when he hears the bridegroom’s voice. That joy is mine, and it is now complete.” (Йоан, 3:29)

Невестата принадлежи на жениха. Коя е невестата на Исус? Не са учениците му, които са негови “гости”, не е и Йоан Кръстител, който е негов “приятел”. При цялото изобилие от брачна символика в каноничните евангелия (особено в Матей и Йоан) не става ясно точно коя е невестата. Оформилата се през трети и четвърти век идея за “църквата като Христова невеста” в един момент е станала толкова удобна за набиращата сили еклесиастична организация, че резултатът е налице – съборите са одобрили за канонизиране само тези евангелия, в които се говори за жениха, но не и за невестата. Невестата е църквата, индивидът вече няма свободата на християнина от първи и втори век да се срещне лице в лице с Логоса в брачно обручение.